

Лучко Михайло Романович, д.е.н., професор,
професор кафедри аудиту, Західноукраїнський
національний університет

Luchko Mykhailo, Doctor of Economics, Professor, Professor of
the Audit Department, Western Ukrainian National University,
<https://orcid.org/0000-0001-6499-4188>

ЗАГАЛЬНА ТА СПРОЩЕНА СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ, НЕДОЛІКІВ І
ВИКЛИКІВ ЗАСТОСУВАННЯ
GENERAL AND SIMPLIFIED TAXATION SYSTEMS: COMPARATIVE ANALYSIS OF ADVANTAGES, DISADVANTAGES
AND CHALLENGES OF APPLICATION

Лучко М. Р. Загальна та спрощена системи
оподаткування: порівняльний аналіз переваг, недоліків
і викликів застосування.
Український журнал прикладної економіки та техніки.
2026. Том 11. № 1. С. 195 – 201.

Luchko M. General and simplified taxation systems:
comparative analysis of advantages, disadvantages and
challenges of application. *Ukrainian Journal of Applied
Economics and Technology.*
2026. Volume 11. № 1, pp. 195 – 201.

У статті здійснено системне порівняння ключових характеристик загальної та спрощеної систем оподаткування України, визначено їхні переваги, недоліки та основні практичні виклики. Загальна система оподаткування, у межах якої суб'єкти господарювання сплачують податок на прибуток, сприяє відкритості фінансових операцій, дотриманню податкових норм та можливостям податкового планування, застосовується переважно на підприємствах середнього і великого масштабу. Спрощена система оподаткування функціонує як інструмент інституційного компромісу, який пом'якшує адміністративне навантаження та заохочує добровільну сплату податків, проте обмежує можливості податкового планування та прозорості фінансової звітності. Результати дослідження – відмінності між системами, оцінка інституційної ролі спрощеної системи та аналіз ризиків її застосування – можуть слугувати основою для розробки заходів із вдосконалення податкової політики та підтримки малого бізнесу в процесі реформування податкової системи.

Ключові слова: оподаткування, загальна система оподаткування, спрощена система оподаткування, податок на прибуток підприємств, інституційний компроміс, податковий компроміс, податкове адміністрування.

The article provides a comprehensive comparative analysis of Ukraine's general and simplified taxation systems, examining their institutional, fiscal, and operational characteristics. The general taxation system, under which business entities pay corporate income tax, ensures transparency of financial transactions, full accounting compliance, fiscal fairness, and opportunities for legitimate tax planning, and is primarily applied by medium-sized and large enterprises. In contrast, the simplified taxation system functions as an institutional and tax compromise between the state and small businesses, reducing administrative burden, minimizing reporting requirements, facilitating voluntary tax compliance, and promoting the formalization of entrepreneurial activity. However, this system limits tax-planning options, reduces transparency in financial information, and may entail risks of informal economic activity. The study further highlights practical challenges associated with the gradual transition of certain taxpayers from the simplified to the general system, including fiscal effects, administrative capacity, and institutional trust in state authorities. The analysis emphasizes that both taxation regimes play complementary roles in supporting economic development: the general system provides robust fiscal control and legal certainty, while the simplified system encourages entrepreneurial engagement and mitigates compliance barriers for small and micro enterprises. The results of this study, including a detailed comparison of system features, assessment of institutional functions, evaluation of fiscal and operational risks, and alignment with international recommendations and best practices, provide a foundation for developing measures to improve tax policy, enhance tax administration efficiency, and support small business growth during ongoing tax reforms in Ukraine.

Keywords: taxation, general taxation system, simplified taxation system, corporate income tax, institutional compromise, tax compromise, tax administration, fiscal transparency, small business support.

Вступ

У період структурних змін у національній економіці та вдосконалення податкової сфери значущість питань оподаткування прибутку істотно зростає. Це пояснюється насамперед значенням цього податку як інструменту державного регулювання підприємницької діяльності та механізмами забезпечення фіскальної стабільності країни. Ефективність функціонування системи оподаткування значною мірою залежить від збалансованого поєднання загальної та спрощеної систем оподаткування, які виконують різні за змістом і спрямованістю регуляторні функції, орієнтовані відповідно на фіскальний контроль та стимулювання розвитку бізнесу.

Функціонування загальної системи оподаткування спрямоване на формування податкових надходжень на підставі фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання та передбачає чітко регламентовані механізми бухгалтерського обліку й податкового адміністрування.

Натомість спрощена система оподаткування слугує інструментом інституційного та податкового компромісу між державою та малим бізнесом, поєднуючи фіскальні інтереси з необхідністю зниження адміністративного навантаження та стимулювання легалізації підприємницької діяльності. Водночас практичне застосування спрощеної системи пов'язане з низкою проблем, таких як викривлення конкурентного середовища, використання схем податкової оптимізації, штучне дроблення бізнесу та втрати фіскального потенціалу держави.

Актуальність зазначеної проблематики посилюється в контексті виконання Україною зобов'язань перед міжнародними фінансовими установами (серед яких ключову роль відіграє МВФ), що передбачають поступову трансформацію податкової системи та обмеження меж дії спрощеної системи оподаткування. У межах таких підходів декларується необхідність поетапного переходу окремих категорій суб'єктів господарювання зі спрощеної на загальну систему оподаткування з метою розширення податкової бази, підвищення прозорості обліку та посилення фіскальної ефективності.

Водночас реалізація зазначених напрямів супроводжується низкою суттєвих викликів, пов'язаних із готовністю малих та середніх підприємств перейти на загальну систему оподаткування, необхідністю ведення повного бухгалтерського обліку, зростанням адміністративних витрат та ризиками зниження підприємницької активності. В цих умовах особливого значення набуває обґрунтований науковий порівняльний аналіз загальної та спрощеної систем оподаткування з позицій їх переваг, недоліків і сучасних викликів застосування, що є необхідною передумовою формування виважених та інституційно узгоджених рішень у сфері податкової політики.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0

© Лучко Михайло Романович, 2026

Проблематика існування загальної та спрощеної систем оподаткування в Україні активно досліджуються в сучасній науковій літературі в контексті податкової реформи, фіскальної ефективності та підтримки суб'єктів бізнесу.

Однією з цікавих робіт є дослідження Сідляр В. та Іванової А. [1], в якому проаналізовано фіскальну значимість спрощеної системи для малих і середніх підприємств в Україні, окреслено ключові недоліки чинної моделі та запропоновано пріоритетні напрями її удосконалення. Автори наголошують, що ефективність спрощеної системи оподаткування визначається не лише рівнем фіскальної дисципліни, а й умовами її адміністрування та ступенем легалізації доходів малих підприємств. З точки зору інституційного підходу, результати дослідження свідчать, що ефективність спрощеної системи оподаткування значною мірою визначається станом державних інституцій та довірою платників податків, що формує основу податкового компромісу між державою і малими підприємствами.

У контексті реформ податкової політики доцільно вказати на дослідження Крисоватого А. та Валігури В. [2], у якому обґрунтовано основні напрями вдосконалення механізму спрощеного оподаткування з урахуванням стратегічних орієнтирів Національної стратегії доходів до 2030 року, зокрема щодо стимулювання переходу окремих платників на загальну систему.

У низці наукових видань висвітлюються основні тенденції реформування податкової системи в Україні та пов'язані з цим проблемні аспекти. До прикладу, Синявська Л. [3] розглядає аспекти змін податкової системи, зокрема роль податкових інструментів і вплив спрощеної системи в умовах економічної нестабільності, що підтверджує потребу у гнучких і адаптивних механізмах оподаткування.

Дослідження Олейнікової Л. та Точилої І. [4] присвячено аналізу спрощеного режиму оподаткування для малих підприємств як форми державної підтримки, що є важливим для розуміння її ролі як фіскального засобу та інструменту стимулювання розвитку підприємництва.

В окремих працях [2; 5; 6; 7] аналізуються перспективи трансформації та адаптації спрощеного оподаткування, спираючись на європейський досвід і стратегічні орієнтири реформування. Їх автори вказують на тенденцію до поступового ускладнення податкового механізму для частини платників, що демонструє інтеграцію національної практики з міжнародними стандартами.

Водночас у наукових публікаціях підкреслюється недостатність комплексного, порівняльного аналізу загальної і спрощеної систем оподаткування з урахуванням сучасних викликів та вимог щодо адаптації податкової політики до міжнародної практики і стратегічних документів, таких як Національна стратегія доходів до 2030 року. Беззаперечно, це зумовлює необхідність подальших досліджень у заданому напрямі та підтверджує наукову новизну та актуальність заявленої теми.

Незважаючи на численні наукові дослідження у сфері загальної та спрощеної систем оподаткування, сучасні дослідження не забезпечують повного та системного розуміння комплексних аспектів їх функціонування, зокрема у контексті інституційної ефективності та практичної реалізації податкових компромісів. Основні невирішені питання включають:

1. Комплексний порівняльний аналіз обох систем. Хоча окремі дослідження розкривають переваги та недоліки загальної або спрощеної системи, відсутні системні порівняння, що враховують адміністративне навантаження, податкове стимулювання, економічні ефекти та інституційні умови функціонування для різних категорій підприємств.
2. Вплив поступового переходу зі спрощеної до загальної системи. Згідно з рекомендаціями МВФ та програмами реформування податкової системи, частина платників спрощеної системи має поступово перейти на загальну. Проте наукові дослідження наразі не враховують потенційні ризики та економічні наслідки такого переходу, зокрема зміни податкового навантаження, умов організації бухгалтерського обліку й процедур податкового адміністрування, а також рівня інституційної довіри між бізнесом і податковими органами.
3. Вплив реформ на малі та середні підприємства. Наявні праці описують загальні тенденції розвитку малого підприємництва, проте бракує кількісних оцінок наслідків зміни умов оподаткування для фінансової стабільності, конкурентоспроможності та стимулювання добровільної податкової поведінки малих підприємств.
4. Регуляторні та законодавчі прогалини. Науковці окремо аналізують нормативні аспекти загальної або спрощеної системи, проте відсутнє системне узагальнення, що поєднувало б економічні, фіскальні та правові аспекти у межах єдиної комплексної моделі, здатної враховувати інституційні обмеження та практичні виклики адміністрування.
5. Взаємозв'язок із міжнародними рекомендаціями. Хоча МВФ та інші міжнародні організації рекомендують поступовий перехід на загальну систему, у вітчизняних наукових працях недостатньо висвітлено, як ці рекомендації співвідносяться з конкретними економічними умовами України та потенційними викликами для суб'єктів господарювання.

Таким чином, наукова прогалина полягає у відсутності системного, комплексного та кількісного порівняння загальної та спрощеної систем оподаткування, яке б враховувало сучасні реформи, адміністративні витрати, вплив на бізнес, інституційні аспекти та міжнародні рекомендації. Усунення цих прогалин є необхідною передумовою для формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення податкової політики та ефективного адміністрування податків в Україні.

Формулювання цілей статті

Метою статті є проведення системного та комплексного порівняльного аналізу загальної та спрощеної систем оподаткування в Україні, визначення їхніх переваг, недоліків і викликів застосування, оцінка потенційних наслідків поступового переходу платників зі спрощеної до загальної системи у контексті рекомендацій МВФ та національних реформ, а також розкриття ролі спрощеної системи як механізму інституційного компромісу між державою та малим бізнесом.

Завдання дослідження:

Проаналізувати теоретичні засади функціонування обох систем оподаткування з огляду на досвід України та зарубіжних країн, а також оцінити їхнє інституційне значення для взаємодії держави і бізнесу.

Виділити сильні та слабкі сторони кожної системи з позицій платника податків, державного бюджету та інституційної ефективності.

Дослідити сучасні виклики застосування систем оподаткування в Україні, зокрема адміністративне навантаження, фіскальні ефекти, вплив на податкову культуру платників та роль інституційного компромісу для різних категорій підприємств.

Оцінити потенційні наслідки поступового переходу частини суб'єктів із спрощеної на загальну систему, враховуючи міжнародні рекомендації, фінансову політику держави та інституційні аспекти взаємодії з податковими органами.

Сформувані науково обґрунтовані висновки та рекомендації щодо оптимізації застосування систем оподаткування, підвищення їх ефективності та розвитку податкової культури як елементу інституційного компромісу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Система оподаткування в Україні розвивається з 1991 року, проте досі залишається недосконалою та незавершеною: постійні оновлення законодавчих норм не лише призводять до неоднозначного тлумачення, а й посилюють невідповідності та суперечності, ускладнюючи діяльність суб'єктів господарювання.

У таких умовах податкова система України формується не обмежуючись сукупністю фінансових інструментів, а як інституційне середовище, в якому поєднуються формальні норми оподаткування, практика їх застосування та ступінь взаємної довіри держави з бізнес-структурами. Саме нестабільність правил, вибірковість їх тлумачення та слабкість інституційного контролю зумовлюють структурні дисбаланси у функціонуванні податкової системи.

За даними рейтингу «Tax Hells Index 2024» [8], серед 12-ти країн з найгіршим рейтингом Україна займає 4-те місце після російської федерації, Венесуели, Аргентини та входить до складу так званих країн «податкового пекла». До складу таких країн відносять держави з високим податковим навантаженням і жорсткою регуляторною політикою, де наявна політична або економічна нестабільність додатково підвищує фінансові ризики для платників податків.

Включення України до групи країн з надмірним податковим навантаженням відображає не лише рівень ставок або обсяг фінансового тиску, а насамперед інституційну вразливість податкової системи, що проявляється у низькій якості регулювання, обмеженій прогнозованості податкової політики та високих транзакційних витратах для бізнесу.

Для присвоєння рейтингу здійснюється оцінювання країн за такими сферами:

1. Кількісна (60 % від загальної оцінки) враховує показники податкового навантаження, рівня державного боргу, інфляційного тиску та потенційної фінансової напруги.

2. Якісна (40 % від загальної оцінки) охоплює показники, які пов'язані з якістю управління: підзвітність органів влади, верховенство права, ефективність нормативного регулювання, політична стабільність, результативність уряду.

Незважаючи на вжиті заходи з удосконалення системи державного управління, Україна опинилася у надзвичайно складній ситуації через повномасштабну збройну агресію російської федерації. Систематичні атаки на енергетичну систему, підприємства промислового сектору та міську інфраструктуру спричинили суттєві економічні втрати, що проявляються у зростанні державного боргу та уповільненні темпів економічного зростання. Водночас країна й надалі стикається з хронічними проблемами корупції та інституційної слабкості. Сукупність структурних особливостей податкової системи, інституційних обмежень державного управління та практик податкового адміністрування, посилені впливом зовнішніх дестабілізуючих чинників, серед яких – військова агресія російської федерації, обумовлює віднесення України протягом кількох років поспіль до групи країн з надмірним податковим навантаженням.

За таких умов держава вимушена поєднувати фінансові потреби воєнного часу з необхідністю збереження економічної активності, що об'єктивно підсилює роль альтернативних і адаптивних режимів оподаткування.

Шкроміда Н. та Лещук Г. [9] досліджують податкову систему України у період дії воєнного стану, оцінюючи виклики для бізнесу й адаптацію бухгалтерського обліку та звітності, що включає аспекти адміністрування і податкових режимів.

До ключових проблем податкової системи належить низький рівень довіри бізнес-середовища до державних інституцій, зумовлений опором застарілих корупційних структур реформаторським змінам, невідповідністю між задекларованими намірами та реальними управлінськими практиками, а також збереженням традиційної, конфронтаційної моделі взаємовідносин між суб'єктами податкових відносин. Принцип презумпції правомірності платника податків здебільшого має декларативний характер, тоді як судова система залишається інституційно вразливою та потребує подальшого реформування.

Відсутність ефективної моделі податкового адміністрування, орієнтованої на стимулювання добровільної сплати податків, у поєднанні з домінуванням підходів суцільного контролю та демонстративної недовіри з боку фінансових органів, спонукає значну частину суб'єктів господарювання продовжувати діяльність у тіньовому секторі або переходити до нього. За таких умов легалізація доходів бізнесу та громадян без паралельного підвищення рівня інституційної довіри та розвитку соціальної відповідальності не забезпечує очікуваного результату й створює ризики для реалізації комплексних податкових реформ, що підтверджується досвідом упровадження механізму податкового компромісу.

Згідно з Національною економічною стратегією розвитку України до 2030 року [10], надмірна дискреційність її податкової системи сприяє зростанню тінізації та офшоризації економіки, що підкреслює потребу в підвищенні прозорості та прогнозованості податкового регулювання.

Відповідно до Податкового Кодексу [11], суб'єкт бізнесу має право визначити, яку систему оподаткування застосовувати – загальну або спрощену, причому цей вибір обумовлюється не лише масштабом діяльності, а рівнем інституційної зрілості підприємства, готовністю до повного фінансового розкриття та ефективною взаємодією з податковими органами.

Олег Скасько та Ірина Людмила Могила [12] розглядають теоретичні засади податкової політики в Україні, зокрема принципи побудови податкової системи, що становлять основу для розуміння функціонування загальної системи оподаткування.

Загальна система оподаткування є базовим режимом оподаткування, який передбачає нарахування та сплату податків і зборів відповідно до положень Податкового кодексу України. Зазначена система оподаткування застосовується до юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, які не мають можливості або не обирають спрощений режим оподаткування. У межах цієї системи передбачено повний бухгалтерський облік та підготовку фінансової звітності, яка слугує підставою для нарахування податку на прибуток підприємств та інших обов'язкових платежів.

Такий підхід забезпечує контроль за дотриманням податкового законодавства і створює умови для підвищення фінансової дисципліни та зменшення ризиків ухилення від оподаткування. Система застосовується переважно для середніх і великих підприємств або для тих суб'єктів господарювання, які перевищують встановлені

законодавством ліміти доходу для спрощеної системи.

Характерною особливістю загальної системи оподаткування є формування оподаткованого прибутку як різниці між доходами та витратами підприємства, що дозволяє визначати фінансовий результат і забезпечує законні можливості для податкового планування у межах норм Податкового кодексу. Водночас така система відзначається підвищеним адміністративним навантаженням через необхідність ведення детального обліку та регулярного подання звітності, що потребує достатніх ресурсів і компетенції у сфері бухгалтерії та податкового адміністрування.

Загальна система оподаткування має певні переваги та недоліки. Серед переваг можна виділити:

1. Прозорість та повнота обліку – обов'язковий бухгалтерський облік і підготовка фінансової звітності дозволяють точно відображати фінансовий стан підприємства, підвищують прозорість та контроль за сплатою податків.

2. Справедливе оподаткування прибутку – податки сплачуються пропорційно до реального доходу та витрат підприємства, що сприяє фіскальній справедливості.

3. Можливість законного податкового планування – система дозволяє застосовувати легальні методи оптимізації податкового навантаження у межах норм Податкового кодексу.

4. Підтримка середнього та великого бізнесу – загальна система орієнтована на підприємства з більшим обсягом операцій та значними доходами, що сприяє інтеграції бухгалтерського обліку та податкового законодавства.

До недоліків загальної системи належать:

1. Високе адміністративне навантаження – детальний облік і регулярне подання звітності потребують значних ресурсів, часу та компетенцій у сфері бухгалтерії і податкового адміністрування.

2. Складність для малого бізнесу – малі підприємства часто не мають ресурсів для повноцінного ведення обліку, що робить загальну систему економічно менш вигідною.

3. Обмежена гнучкість щодо ставок і пільг – стандартні ставки податків та обмежена кількість пільг зменшують можливості використання податків як інструменту стимулювання окремих секторів економіки.

4. Високий ризик штрафів – помилки або невідповідності у звітності можуть призвести до фінансових санкцій.

Отже, загальна система оподаткування у цьому сенсі виконує роль базового інституційного механізму фіскального контролю, орієнтованого на повну прозорість фінансових потоків та дотримання вимог обліку й норм податкового законодавства.

Спрощена система оподаткування в Україні сформувалася частково як відповідь на обмежену інституційну спроможність податкового адміністрування та низький рівень довіри малого бізнесу до фіскальних органів. Вона забезпечує спрощене ведення обліку та адміністрування податків, сприяючи легальній участі підприємців у податковій системі. Спрощена система є спеціальним режимом оподаткування, що передбачає сплату податків за спрощеними правилами і спрямована на підтримку малого та мікробізнесу, зменшення адміністративного навантаження, скорочення обсягу бухгалтерської звітності та спрощення механізму визначення податкових зобов'язань. Застосування спрощеної системи оподаткування для фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб регламентується Податковим кодексом України [11] і визначається такими критеріями, як річний дохід, чисельність персоналу та характер здійснюваної діяльності.

Ключові характеристики спрощеної системи:

1. Фіксовані ставки єдиного податку – замість складного оподаткування прибутку чи ПДФО, що забезпечує прогнозованість податкових зобов'язань.

2. Спрощене ведення обліку – платник веде книги доходів і витрат або лише облік доходів – залежно від групи.

3. Зменшення обов'язкових податкових звітів – порівняно з загальною системою, що знижує адміністративне навантаження та скорочує часові витрати на адміністрування.

4. Обмеження за обсягом доходу та видами діяльності – гарантує цільову підтримку малого бізнесу.

5. Сприятливі умови для малого бізнесу – мінімізація податкових витрат та спрощення процедур адміністрування сприяє легальному здійсненню підприємницької діяльності у межах податкового законодавства.

Водночас спрощена система має певні обмеження: відсутність права на податкові кредити за ПДВ, обмежену можливість планування податкового навантаження та ймовірність втрати права на її застосування у разі перевищення встановлених лімітів доходу. Ця система постає не лише як фіскальне послаблення, а як інституційний компроміс, у межах якого держава обмежує глибину контролю та деталізацію обліку, а суб'єкти господарювання беруть на себе зобов'язання щодо сплати єдиного податку та легалізації доходів. У науковому контексті спрощена система розглядається як інструмент державного стимулювання малого підприємництва. Водночас висока дискреційність і широке застосування цього режиму іноді спричиняють тінізацію економіки та зменшення надходжень до бюджету, що відзначають міжнародні організації, зокрема МВФ та OECD. Спрощена система оподаткування виступає інструментом інституційного компромісу, забезпечуючи зниження адміністративного навантаження та спрощення обліку в обмін на добровільну сплату податків. Такий компроміс дозволяє державі частково легалізувати доходи малого бізнесу та стимулювати підприємницьку активність без застосування повного тиску загальної системи оподаткування.

Серед переваг спрощеної системи оподаткування можна виділити:

– зменшене адміністративне навантаження – спрощене ведення обліку та мінімізація звітності скорочують часові й кадрові витрати суб'єктів малого підприємництва;

– фіксовані ставки податків – застосування єдиного податку забезпечує передбачуваність податкових зобов'язань і сприяє фінансовому плануванню діяльності підприємства;

– сприяння розвитку малого бізнесу – спрощена система забезпечує сприятливі умови для започаткування та стабільного функціонування малих підприємств;

– стимулювання легальної економічної діяльності – завдяки спрощеному адмініструванню частина суб'єктів господарювання залучається до легального сектору економіки, що позитивно впливає на податкову базу держави.

Водночас серед недоліків спрощеної системи оподаткування можна виділити:

– обмежені можливості податкового планування – платники спрощеної системи не можуть використовувати значну частину податкових пільг і кредитів (зокрема з податку на додану вартість), що звужує інструментарій оптимізації податкового навантаження;

– обмеження за обсягами доходу та видами діяльності – перевищення встановлених лімітів доходу або невідповідність визначеним критеріям призводить до втрати права на застосування спрощеного режиму;

– ризики тінізації та зловживань – надмірне поширення спрощеної системи оподаткування іноді стимулює ухилення від оподаткування, оскільки окремі суб'єкти використовують цей режим для мінімізації податкових зобов'язань;

– зниження прозорості фінансової інформації – спрощені форми обліку не забезпечують повного відображення фінансового стану підприємства, що ускладнює оцінку його платоспроможності та кредитоспроможності.

За таких умов спрощена система оподаткування постає не лише як фіскальне послаблення, а й як форма інституційного компромісу між державними інституціями та малими підприємствами. Держава свідомо обмежує глибину податкового контролю та рівень деталізації облікової інформації в обмін на розширення кола платників податків, підвищення рівня добровільної сплати податків і часткову легалізацію господарської діяльності.

Масштаби застосування спрощеної системи оподаткування підтверджують її вагомий інституційну роль у податковій системі України. Станом на 1 січня 2025 року на спрощеній системі оподаткування перебувало близько 1 625,7 тис. фізичних осіб-підприємців, що на $\approx 52,5$ тис. осіб більше порівняно з початком 2024 року [13]. Ця динаміка вказує на збереження привабливості спрощеного режиму для малого бізнесу та його здатність забезпечувати відносну стабільність податкових відносин.

Структурний аналіз платників єдиного податку демонструє домінування III групи, на яку припадає близько 49,2 % загальної кількості ФОП, що може свідчити про використання спрощеної системи не лише мікропідприємництвом, а й суб'єктами з відносно більшими обсягами господарської діяльності. II група охоплює близько 38,8 % платників, тоді як I група становить лише 12 %, що відображає поступове зменшення питомої ваги найдрібніших форм підприємницької діяльності.

Частка платників IV групи залишається незначною, що зумовлено її спеціальним аграрним характером та обмеженим колом суб'єктів застосування. Отже, кількісні та структурні характеристики платників спрощеної системи оподаткування підтверджують її функціонування як масового інституційного механізму податкового компромісу, який поєднує фіскальні інтереси держави з потребами малого бізнесу, водночас актуалізуючи питання подальшого вдосконалення критеріїв її застосування.

Водночас розвиток спрощеної системи оподаткування не супроводжується витісненням загальної системи, що підтверджується загальною динамікою платників податків в Україні. За інформацією видання «Корпоративне право / M&A», в Україні з 2020 року спостерігається стійка тенденція до зростання як кількості фізичних осіб-підприємців, так і кількості суб'єктів, що сплачують податок на прибуток.

За даними Державної податкової служби України, протягом останніх чотирьох років кількість ФОП зросла на 202,6 тис., тоді як число суб'єктів господарювання, що сплачують податок на прибуток, збільшилося на 200,1 тис. [14].

Наведена паралельна динаміка демонструє, що спрощена та загальна системи оподаткування виконують взаємодоповнювальні інституційні функції, обслуговуючи різні сегменти підприємницького середовища. Зростання кількості підприємств, що сплачують податок на прибуток, демонструє, що загальна система залишається базовою для середніх і великих компаній, тоді як спрощена система сприяє залученню й утриманню малого бізнесу у податковому полі.

Таким чином, загальна та спрощена системи оподаткування в Україні виконують різні, але взаємодоповнювальні інституційні ролі: загальна система орієнтована на повноту фіскального контролю, детальний облік і прозорість фінансових результатів, тоді як спрощена система реалізує податковий компроміс між рівнем податкового навантаження, якістю податкового адміністрування та інституційними можливостями малого бізнесу. Це зумовлює доцільність їх порівняльного аналізу з позиції ефективності оподаткування та податкового адміністрування (табл. 1).

Таблиця 1. Порівняння загальної і спрощеної систем оподаткування суб'єктів господарювання.

Показник	Загальна система оподаткування (ЗСО)	Спрощена система оподаткування (ССО)	Інституційна функція
Сфера застосування	Середні та великі підприємства; ФОП, що перевищують ліміти ССО	Малі та мікропідприємства; ФОП та юридичні особи, що відповідають критеріям доходу та виду діяльності	ЗСО – контроль за дотриманням податкового законодавства, забезпечення фіскальної справедливості; ССО – компроміс між державою та малим бізнесом
Облік та звітність	Повне ведення бухгалтерського обліку, підготовка фінансової звітності	Спрощене ведення бухгалтерського обліку: книги доходів/витрат або облік доходів	ЗСО – забезпечує прозорість та контроль за фінансовими потоками; ССО знижує трансакційні витрати (часові та ресурсні) та стимулює добровільну сплату податків
Податкові зобов'язання	Нарахування податку на прибуток підприємств та інших обов'язкових платежів на фінансовий результат; можливість законного податкового планування	Фіксовані ставки єдиного податку; обмежені пільги; відсутність податкових кредитів	ЗСО – забезпечує фіскальну справедливість та контроль за повнотою сплати податків; ССО реалізує ефект податкового компромісу: обмежений контроль – легалізація доходів
Прозорість фінансової інформації	Висока – детальна фінансова звітність	Обмежена – зосереджена переважно на доходах (та витратах для окремих груп)	ЗСО – забезпечує повну прозорість фінансових потоків; ССО – баланс між прозорістю та підтримкою малого бізнесу
Адміністративне навантаження	Високе – потребує ресурсів та компетенції	Низьке – мінімальна звітність і спрощені процедури	ЗСО – вимагає ресурсів та професійної компетенції для дотримання законодавства; ССО знижує трансакційні витрати для малого бізнесу
Підтримка бізнесу	Середній та великий бізнес; забезпечує фіскальну справедливість	Малі підприємства; стимулює старт і легалізацію бізнесу	ЗСО – підтримка стабільності бізнесу через фіскальну дисципліну; ССО – інструмент державного стимулювання та підтримки малого бізнесу
Ризики	Високі штрафи за помилки; складність для малого бізнесу	Можлива тінізація; обмежені можливості податкового планування; втрата права на ССО при перевищенні лімітів	ЗСО – контрольні ризики через детальну звітність, високу відповідальність; ССО – ризик зловживань, який пом'якшується інструментами податкового компромісу (спрощене адміністрування, мінімальна звітність, фіксовані ставки податку)

Показник	Загальна система оподаткування (ЗСО)	Спрощена система оподаткування (ССО)	Інституційна функція
Гнучкість	Можливість податкового планування та оптимізації	Обмежена гнучкість; стандартні ставки податків	ЗСО – дозволяє законне податкове планування та оптимізацію навантаження; ССО – забезпечує спрощене податкове планування та стимулює легалізацію доходів малого бізнесу
Спрямованість	Фіскальна обов'язковість, прозорість, контроль	Сприяння розвитку малого бізнесу, мінімізація адміністративного навантаження	ЗСО – реалізація фіскальної політики та забезпечення податкової дисципліни; ССО – інституційний компроміс, що забезпечує баланс між фіскальною ефективністю та стимулюванням бізнесу
Фактичні виклики	Високе навантаження, потреба у кваліфікованому персоналі, цифрова адаптація	Ризик вимушеного переходу на ЗСО у разі перевищення встановлених критеріїв, обмежений доступ до фінансування, звужена податкова база	ЗСО – потребує високої кваліфікації для ефективного адміністрування та контролю; ССО – баланс між фіскальною ефективністю та стимулюванням малого бізнесу

Джерело: розроблено авторами.

Дані табл. 1 свідчать, що спрощена система оподаткування виконує інституційну функцію податкового компромісу, яка спрямована на узгодження фіскальних інтересів держави з потребами стимулювання розвитку малого бізнесу. З огляду на це поступовий перехід окремих категорій платників із спрощеної системи на загальну має здійснюватися з урахуванням зазначеного інституційного ефекту, щоб уникнути порушення балансу між фіскальним контролем та підтримкою підприємницької діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведене дослідження показує, що загальна та спрощена системи оподаткування виконують різні інституційні функції та орієнтовані на різні категорії платників, формуючи багаторівневу модель податкового регулювання. Загальна система виступає базовим фіскальним механізмом, забезпечуючи повноцінне ведення бухгалтерського обліку, прозорість фінансово-господарської діяльності та можливості законного податкового планування, що важливо для середнього й великого бізнесу та формування інвестиційно привабливого середовища. Водночас загальна система оподаткування залишається ключовим інструментом ефективного адміністрування податку на прибуток підприємств, що сприяє стабільному наповненню державного бюджету.

Спрощена система оподаткування функціонує не лише як пільговий режим, а як інституційний компроміс між державою та малим бізнесом, що забезпечує легальну підприємницьку діяльність згідно з діючим законодавством. Водночас вона сприяє зменшенню адміністративного навантаження, спрощенню обліку та стимулює добровільну сплату податків, підтримуючи розвиток малого підприємництва та розширення податкової бази. Поступовий перехід окремих платників із спрощеної системи на загальну має враховувати ефект податкового компромісу, щоб зберегти баланс між спрощеною процедурою адміністрування та фіскальним контролем.

Застосування обох систем супроводжується системними викликами. Для загальної системи оподаткування характерні високі трансакційні витрати, потреба у кваліфікованому персоналі та складність цифрової адаптації. Спрощена система, попри регуляторну привабливість, обмежує доступ до фінансування, не забезпечує повної прозорості фінансових даних і за надмірного поширення може звужувати податкову базу, що підтверджують міжнародні організації, зокрема МВФ.

Ефективність обох систем визначається не стільки формальними ставками, скільки якістю інституційного середовища, рівнем довіри до фіскальних органів та здатністю держави забезпечити баланс між фіскальною ефективністю та стимулюванням підприємництва. У цьому контексті спрощена система оподаткування має обмежений інституційний характер і не є універсальним інструментом податкової політики, а її розвиток слід розглядати як поступову трансформацію в рамках інституційного компромісу.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі доцільно пов'язати з оцінюванням інституційних, економічних і соціальних наслідків трансформації спрощеної системи оподаткування, дослідженням механізмів інтеграції бухгалтерського обліку та податкового законодавства, а також аналізом міжнародного досвіду еволюції податкових режимів у країнах із перехідною економікою. Також перспективним є моделювання впливу переходу із спрощеної системи на загальну систему оподаткування на податкові надходження та оцінка ефективності інституційного компромісу для різних категорій платників.

Література

- Сідляр В. В., Іванова А. М. Фіскальна значимість спрощеної системи оподаткування в Україні. *Економіка та суспільство*, 2025. № 15. С. 45–56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-79>.
- Крисоватий А. І., Валігура В. А. Підходи до реформування спрощеної системи оподаткування в умовах реалізації Національної стратегії доходів до 2030 року. *Фінанси України*, 2024. № 3. С. 7–29 DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2024.08.007>.
- Синявська Л. Податкова реформа як вимога часу *Вісник Львівського національного університету природокористування*. 2024. № 31. С. 105–109. DOI: <https://doi.org/10.31734/economics2024.31.015>.
- Олейнікова Л. Г., Точиліна І. В. Спрощена система оподаткування малого бізнесу в Україні як форма державної підтримки. *Наукові праці*, 2019. № 4. С. 108–124. DOI: <https://doi.org/10.33763/nprndfi2019.04.108>.
- Krysovaty A., Valihura V., Horyn V., Sydor I., Kramar I., Shulichenko V. Simplified taxation regimes for small and medium-sized enterprises: experience of EU countries and transformation in Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2025. Vol. 4, № 63. P. 47–62 DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptive.4.63.2025.4784>.
- Олейнікова Л. Г. Трансформація оподаткування малого бізнесу – уроки для України: вивчення досвіду країн ЄС з перехідною економікою. *Фінанси України*. 2024. № 6. С. 34–53. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2024.06.034>.
- Мірошніченко О. В., Монастирук М. В. Перспективи розвитку спрощеної системи оподаткування в умовах невизначеності. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2022. № 4. С. 312–319 URL: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2022.4.34>.
- The 1841 Foundation Tax Hells Index 2024. URL: https://the1841foundation.com/wp-content/uploads/2025/05/Tax-Hell-Index_2024_The-1841-Foundation_EN_.pdf.
- Шкромидя Н., Лещук Г. Податкова система України в умовах воєнного стану: виклики для бізнесу та адаптація облікових

- систем. *Український економічний часопис*. 2025. № 10. С. 142–147. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-10-22>.
10. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/179-2021-%D0%BF?utm_source=chatgpt.com#Text.
 11. Податковий кодекс України Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
 12. Скаско О., Могила І.-Л. Теоретичні засади податкової політики в Україні: принципи, рівні та моделі, *Вісник економіки*. 2023. № 3. С. 83–96. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.083>.
 13. Бровінська М. UPD. Мінфін поки що не планує підняти податки для ФОП та реформувати спрощену систему оподаткування. Що чекає бізнес і чи є шанс на збереження нинішніх ставок. *DEV.UA*. 2025. URL: https://dev.ua/en/news/taxes-1742188700?utm_source=chatgpt.com.
 14. Присяжна Л. В Україні збільшилась чисельність ФОПів, але зменшилась кількість платників ПДВ. *Ліга закон. Корпоративне право/M&A*. 2024. URL: https://biz.ligazakon.net/news/226745_v-ukran-zblshilas-chiselnst-fopv-ale-zmenshilas-klkst-platnikv-pdv?utm_source=chatgpt.com.

References

1. Sidliar, V. V., & Ivanova, A. M. (2025). Fiskalna znachymist sproshchenoi systemy opodatkuvannia v Ukraini [Fiscal significance of the simplified taxation system in Ukraine]. *Ekonomika ta Suspilstvo*, (15), 45–56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-79>.
2. Krysovatii, A. I., & Valihura, V. A. (2024). Pidkhody do reformuvannia sproshchenoi systemy opodatkuvannia v umovakh realizatsii Natsionalnoi stratehii dokhodiv do 2030 roku [Approaches to reforming the simplified taxation system in the context of the National Revenue Strategy until 2030 implementation]. *Finansy Ukrainy*, (3), 7–29. <https://doi.org/10.33763/finukr2024.08.007>.
3. Syniavska, L. (2024). Podatkova reforma yak vymoha chasu [Tax reform as a requirement of the time]. *Visnyk Lvivskoho Natsionalnoho Universytetu Pryrodokorystuvannia*, (31), 105–109. <https://doi.org/10.31734/economics2024.31.015>.
4. Oleinikova, L. H., & Tochylyna, I. V. (2019). Sproshchena systema opodatkuvannia maloho biznesu v Ukraini yak forma derzhavnoi pidtrymky [Simplified taxation system for small business in Ukraine as a form of state support]. *Naukovi Pratsi*, (4), 108–124. <https://doi.org/10.33763/npdfi2019.04.108>.
5. Krysovaty, A., Valihura, V., Horyn, V., Sydor, I., Kramar, I., & Shulichenko, V. (2025). Simplified taxation regimes for small and medium-sized enterprises: Experience of EU countries and transformation in Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 4(63), 47–62. <https://doi.org/10.55643/fcactp.4.63.2025.4784>.
6. Oleinikova, L. H. (2024). Transformatsiia opodatkuvannia maloho biznesu – uroky dlia Ukrainy: vyvchennia dosvidu krain YeS z perekhidnoiu ekonomikoi [Transformation of small business taxation – lessons for Ukraine: studying the experience of EU countries with economies in transition]. *Finansy Ukrainy*, (6), 34–53. <https://doi.org/10.33763/finukr2024.06.034>.
7. Miroshnychenko, O. V., & Monastyruk, M. V. (2022). Perspektyvy rozvytku sproshchenoi systemy opodatkuvannia v umovakh nevypravdanosti [Prospects for the development of the simplified taxation system in conditions of uncertainty]. *Visnyk Sumskoho Derzhavnoho Universytetu. Seriya Ekonomika*, (4), 312–319. URL: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2022.4-34>.
8. The 1841 Foundation. (2024). *Tax hells index 2024*. URL: https://the1841foundation.com/wp-content/uploads/2025/05/Tax-Hell-Index_2024_The-1841-Foundation_EN_.pdf.
9. Shkromyda, N., & Leshchuk, H. (2025). Podatkova systema Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: vyklyky dlia biznesu ta adaptatsiia oblikovykh system [Tax system of Ukraine under martial law: challenges for business and adaptation of accounting systems]. *Ukrainskyi Ekonomichnyi Chasopys*, (10), 142–147. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-10-22>.
10. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021). *Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 bereznia 2021 r. № 179* [On approval of the National Economic Strategy for the period until 2030: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 3, 2021 No. 179]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/179-2021-%D0%BF?utm_source=chatgpt.com#Text.
11. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). *Podatkovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-VI* [Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine of 02.12.2010 No. 2755-VI]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
12. Skasko, O., & Mohyla, I.-L. (2023). Teoretychni zasady podatkovoï polityky v Ukraini: pryntsyipy, rivni ta modeli [Theoretical foundations of tax policy in Ukraine: principles, levels and models]. *Visnyk Ekonomiky*, (3), 83–96. <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.083>.
13. Brovinska, M. (2025). UPD. Mінфін roky shcho ne planue pidnimaty podatky dlia FOP ta reformuvaty sproshchenu systemu opodatkuvannia. Shcho chekaie biznes i chy ye chans na zberezhenntia nynishnikh stavok [UPD. Ministry of Finance does not yet plan to raise taxes for sole proprietors and reform the simplified taxation system. What awaits business and is there a chance to maintain current rates]. *DEV.UA*. URL: https://dev.ua/en/news/taxes-1742188700?utm_source=chatgpt.com.
14. Prysiazhna, L. (2024). V Ukraini zbilshylas chyselnist FOPiv, ale zmenshylas kilkist platnykiv PDV [In Ukraine, the number of sole proprietors increased, but the number of VAT payers decreased]. *Liha Zakon. Korporativne Pravo/M&A*. URL: https://biz.ligazakon.net/news/226745_v-ukran-zblshilas-chiselnst-fopv-ale-zmenshilas-klkst-platnikv-pdv?utm_source=chatgpt.com.

Стаття надійшла до редакції / Received 05.02.2026
Опубліковано / Published 25.02.2026

Прийнята до друку / Accepted 16.02.2026